

ΔΗΜΟΣ ΠΑΥΛΟΥ ΜΕΛΑ
ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΔΥΤΙΚΗΣ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑΣ
ΚΕΝΤΡΟ ΠΟΝΤΙΑΚΩΝ ΜΕΛΕΤΩΝ
ΠΟΝΤΙΑΚΟΙ ΣΥΛΛΟΓΟΙ Ν. ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ

100

Χρόνια
Ελευθερία
Θεσσαλονίκη

ΠΟΝΤΟΣ

ΔΙΚΑΙΩΜΑ ΣΤΗ ΜΝΗΜΗ

ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥ ΦΩΤΙΑΔΗ

ΠΟΛΥΘΕΜΑΤΙΚΗ ΕΚΘΕΣΗ

29 ΑΠΡΙΛΙΟΥ - 30 ΜΑΪΟΥ 2012

-
- » Αποθαμέν' θα απομέν'ν, αδά όπου εθάφταν
» χιλιάδες χρόνια φύλακες, και μέρες μυριάδες...
» και άλλα τόσα κι αν διαβαίν'ν, θα μέν'ν και θα περμέν'νε.
» Θα αναμένε την Λαμπρήν και το Χριστός Ανέστη...
» Θα αναμέν'ν τον γυρισμόν και τη Ξενητεμένε.
» Εσάς αλλού θα στείλω σας, άλλο λαλεί σας χώμαν...
» άλλο γραμμένον έχετεν, κι η Μοίρα σουν έν' άλλο.
» Με την ευχή μ'... Με την ευχή μ... και με την ευλογία μ...
» 'Σ σο καλόν και ο δρόμος σουν ομάλ' και μέλ' και γάλαν
» ο δρόμον ντο ευλόγησα, η στράτα ντο ευχέθα
» Θα έν' στράτα και γυρισμού κι Όρωμαν Ξενητέα.

Φίλων Κτενίδης

Αφιέρωμα στο Αντάρτικο του Πόντου

Το αντάρτικο αυτό, ύμνος στην ανθρώπινη ελευθερία, ξεκίνησε το 1915 με τον Βασίλ Ουστά, τον Επεσλή, από το χωριό Κιζίκ της επαρχίας Ζάρας. Κέντρο των αντάρτικων σωμάτων ήταν οι βουνοκορφές των περιοχών Αμισού και Πάφρας, στον Δυτικό Πόντο, και της Σάντας και Σουρμένων, στον Ανατολικό, του Κεσκίν μαντέν, του Ακ ντάγ μαντέν και Αντά Παζάρ στο εσωτερικό της Μικράς Ασίας. Η διαμόρφωση του εδάφους βοηθούσε τη συγκρότηση μικρών, αυτόνομων και ευέλικτων ομάδων, οι οποίες, μετακινούμενες από περιοχή σε περιοχή, απαντούσαν με αντίποινα στα εγκλήματα των Νεότουρκων και Κεμαλικών. Ο άμαχος πληθυσμός θεωρώντας τους αντάρτες σαν φυσικούς του προστάτες ύμνησε την αλληλεγγύη και τη συντροφικότητα, την ανδρεία και τη λεβεντιά, τη ζωή και το θάνατο, μέσα στην πείνα, τις κακουχίες και την εξαθλίωση, μα πάνω από όλα τον πόθο τους για την ελευθερία. Μέχρι σήμερα διασώζονται πολλά, ιδιαίτερα τουρκόφωνα τραγούδια. Πολλοί οπλαρχηγοί πέρασαν στη σφαίρα του θρόνου και η φήμη τους ξεπέρασε τα σύνορα του Πόντου.

ΜΟΥΣΙΚΗ ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ : Γιώργος Πουλαντζακλής
Τραγούδια και χοροί της Πάφρας, Των Μεταλλείων και του Κεντρικού Πόντου.

ΤΡΑΓΟΥΔΟΥΝ: Μελίνα Χατζηκαμάνου.
Αλέξης Παρχαρίδης.
Βασίλης Τσαλιδής.

ΜΟΥΣΙΚΟΙ ΟΡΧΗΣΤΡΑΣ:

Πορφυρίδης Χάρης, Ούτι.

Δημητριάδης Νίκος: Τσιμπούρ.

Τσαϊρίδης Γιώργος: Κρουστά.

Κωφίδης Στέφανος: Κρουστά.

Ιατρούδης Κώστας: Λύρα-Ισοκράτη, Ζουρνά-Φλογέρα.

Πουλαντσακλής Γιώργος: Κεμανές-Βιολί-Λύρα.

ΧΟΡΟΙ ΑΠΟ ΤΟ ΧΟΡΕΥΤΙΚΟ ΟΜΙΛΟ «ΠΥΡΡΙΧΟΣ»

Υπεύθυνος Χορευτικού: Βασίλης Πολατίδης

ΑΝΤΑΡΤΙΚΑ ΤΡΑΓΟΥΔΙΑ ΓΙΑ ΤΟΥΣ ΗΡΩΕΣ ΤΟΥ ΠΟΝΤΟΥ.

ΤΡΑΓΟΥΔΙ: Στάθης Παυλίδης
Γιώτης Κωνσταντινίδης
Γιώτης Γαβριηλίδης
Βασίλης Μιχαηλίδης
Ιωάννης Γκότσιος

ΛΥΡΑ: Σάκης Στυλίδης
Φίλιππος Κεσαπίδης
Θεόδωρος Βεροιώτης
Αβραάμ Γκότσιος

ΝΤΑΟΥΔΙ: Κώστας Ζώης-Γιάννης Πολυχρονίδης

ΟΙ ΚΑΡΣΙΩΤΕΣ

ΕΝΑΣ ΞΕΧΑΣΜΕΝΟΣ ΕΛΛΗΝΙΣΜΟΣ

Ελληνικότατο ονόμασε Καρς ένας απ' τους λίγους φίλους μας στη Ρωσία, ο Δουρνοβώ. Ελληνικότατο, και ας έρχεται εκεί πέρα ο Ελληνισμός ως προς τον πληθυσμό τρίτος ύστερα από τους Τούρκους και τους Αρμένιους. Είναι ελληνικότατο γιατί οι 85 χιλιάδες του Έλληνας ως προς την ανάπτυξη και τη μόρφωση εστέκοντο πολύ αψηλά από όλους τους άλλους. Απ' τα 203 κυβερνητικά σχολεία που υπήρχαν σ' όλην την περιφέρειαν τα εκ α τ ό ν ήσαν ελληνικά και τα 103 όλων μαζί των άλλων εθνών που ζούνε εκεί πέρα (μολοκάνικα, γερμανικά, τουρκικά, και αρμένικα). Ιδιωτικά ή κοινοτικά σχολεία μ ο ν ά χ α σε ελληνικά χωριά μπορούσε να δη κανένας. Δεν υπήρχε χωριό που να μην είχε το καμάρι του, το σχολείο του το επίσημο, δηλαδή εκείνο, που εδιδάσκοντο τα γράμματα τα Ελληνόπουλα στην ρούσικη γλώσσα, και το ανεπίσημο, το κρυφό, που κανένας τελειόφοιτος του Γυμνασίου της Τραπεζούντας ή της Αργυρούπολης εδίδασκε κρυφά στα ρωμηόπουλα της μάνας τους τη γλώσσα.

ΧΟΡΟΙ ΚΑΙ ΤΡΑΓΟΥΔΙΑ ΤΟΥ ΚΑΡΣ ΜΟΥΣΙΚΗ ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ

Λάζος και Γιώργος Ιωαννίδης

ΤΡΑΓΟΥΔΙ: Γιώργος Ιωαννίδης

Γιώργος Δημαρίδης
Χρήστος Παπαδόπουλος
Πλούταρχος Κανετίδης
Γιώργος Τσανεκίδης
Γιώργος Σασκαλίδης
Στέλιος Χαλκίδης
Βασίλης Τοπαλίδης
Ιωάννης Γκότσιος

ΛΥΡΑ: Λάζος Ιωαννίδης
Δημήτρης Πιπερίδης
Φάνης Κουρουκλίδης
Μιχάλης Καλλιοντζίδης
Στέλιος Χαλκίδης
Γιώργος Σασκαλίδης
Μπάμπης Κεμανατσίδης
Θεόδωρος Τοπαλίδης
Αβραάμ Γκότσιος

ΥΠΕΥΘΥΝΟΙ ΧΟΡΕΥΤΙΚΟΥ:

Ντάνα Τικτοπούλου

ΛΥΡΑ: Μάκης Σωκρατίδης

ΝΤΑΟΥΔΙ: Γιώργος Κορμάζος

Η ΓΕΝΟΚΤΟΝΙΑ ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΩΝ ΤΟΥ ΠΟΝΤΟΥ ΣΤΗΝ ΤΕΧΝΗ ΔΙΑΓΩΝΙΣΜΟΣ ΖΩΓΡΑΦΙΚΗΣ

Είναι το σχήμα πόνος; Είναι το φως ψυχή; Είναι το χρώμα ιστορία; Θα μπορούσε κανείς να απαντήσει αβίαστα μόνο αν δεν είχε σταθεί μπροστά σε έναν πίνακα ζωγραφικής, που πίσω και με το σχήμα ή το χρώμα ή και τα δύο μαζί ο ζωγράφος υποχρεώνει τον αναγνώστη του πίνακα να διαβάσει μαζί του την ιστορία που αφηγείται.

Ένα έργο τέχνης χρειάζεται μόνο μια στιγμή συνειδητής θέασης του κόσμου. Χρειάζεται μια πυγολαμπίδα μέσα στο μυαλό μας για να ανθίσει. Χρειάζεται ένα όνειρο γλυκό για να γεμίσει το νου. Ένα έργο τέχνης χρειάζεται ένα συναίσθημα για να επιστρέψει απειλητικά ωραία μέσα από τα χρώματα και τα σχήματα. Και έτσι να γράψει την ιστορία της ιστορίας.

Στις 19 Μαΐου καλούμε το μαθητόκοσμο της πόλης μας να πάρει μέρος στο διαγωνισμό ζωγραφικής με θέμα τη γενοκτονία των Ελλήνων του Πόντου που θα πραγματοποιηθεί στο χώρο του στρατοπέδου Παύλου Μελά Θεσσαλονίκης από τις 11:00 το πρωί ως τις 3:00 το απόγευμα. Πενταμελής επιστημονική επιτροπή με πρόεδρο τον Εικαστικό Νικόλαο Μπλιάτκα, την Εμμανουέλλα Λιάγκου εικαστικό, την Μελίνα Γιαλαμά εικαστικό και τους καθηγητές πανεπιστημίου Στάθη Πελαγίδη και Κωνσταντίνο Φωτιάδη, θα επιλέξει τα δέκα καλύτερα έργα, τα οποία θα βραβευσθούν με βιβλία που αναφέρονται στην ιστορία και τον πολιτισμό του Πόντου.

Η 19η Μαΐου 1919 δεν πρέπει να σβήσει από τη μνήμη της Ιστορίας.

ΠΟΝΤΙΑΚΗ ΓΑΣΤΡΟΝΟΜΙΑ

Είμαστε Περισσότεροι από 1.500.000 Έλληνες ποντιακής καταγωγής που στη συμφορά του Ελληνισμού της Ανατολής χάσαμε το σώμα του Πόντου, αλλά δεν χάσαμε την ψυχή μας, την ταυτότητά μας, την εθνική μας συνείδηση. Ξεριζωμένοι πρόσφυγες, αρχίσαμε από το μηδέν. Ξαναχτίσαμε καινούργια σπιτικά, νέες εκκλησίες. Ανιστορήσαμε τα θαυμαστά μοναστήρια του Πόντου στα ψώματα της Μακεδονίας.

Σε κάθε πόλη και χωριό, ιδιαίτερα της Μακεδονίας, φιλοτεχνήσαμε, προς τιμή των αδικοχαμένων νεκρών της Γενοκτονίας μνημεία αιώνιας μνήμης. Αναγνωρίσαμε την 19η Μαΐου ως ημέρα μνήμης και τιμής. Τιμούμε τους νεκρούς μας τη δεύτερη μέρα του Πάσχα, του Θωμά και των Αγίων Πάντων στα ταφία. Συμμετέχουμε μαζί με τα αγαπημένα πρόσωπα που χάθηκαν στο ταφικό έθιμο που έφεραν οι πρόγονοι μας από τον Πόντο, ένα έθιμο που φανερώνει την βαθειά πίστη των Τραντέλλενων του Πόντου στη χριστιανική αντίληψη. Γεμίζουμε πρώτα το ποτήρι του νεκρού μας και τραγουδάμε για την ανάσταση των νεκρών. Τρώμε, πίνουμε μέσα στα μνημεία, αγαπημένα τους τραγούδια.

Νασάν τη μάναν που γεννά τράντα χρόνια μιαν εφτάει υιόν τραντέλλενον και νύφεν γαλαφόρα

Αυτό το ταφικό έθιμο θέλουμε να αναβιώσουμε στις 20 Μαΐου 2012, στο στρατόπεδο Παύλου Μελά, μαγειρεύοντας παραδοσιακά ποντιακά εδέσματα προς τιμή των 353.000 αδικοχαμένων Ελλήνων του Πόντου. Η συμμετοχή μας σε παρόμοια λατρευτικά έθιμα είναι όπλα αντίστασης στους σκοτεινούς μηχανισμούς που στόχο έχουν την αποσύνθεση των κοινωνικών θεσμών και την ισοπέδωση των πολιτιστικών και πολιτισμικών μας αξιών.

Το ταφικό έθιμο τίθεται υπό την αιγίδα της Παντάνασσας του Πόντου, της Παναγίας Σουμελά. Στις 12 η ώρα θα γίνει μνημόσυνο στο χώρο της εκδήλωσης.

ΥΠΟ ΤΗΝ ΑΙΓΙΔΑ ΤΟΥ ΙΔΡΥΜΑΤΟΣ "ΠΑΝΑΓΙΑ ΣΟΥΜΕΛΑ"

Γιωργούλης Κουγιουμτζίδης (1936-2007)

Η γενιές των ποντίων λυράρηδων οφείλουν πολλά στον λυράρη του Πόντου Γιωργούλη Κουγιουμτζίδα. Του οφείλουν τον ανάλογο σεβασμό και τιμή, όπως και αυτή του Γώγου Πετρίδη. Διότι ο Γιωργούλης Κουγιουμτζίδης ήταν και αυτός πρότυπο γενεών ποντίων λυράρηδων με την μοναδική τεχνική του και μουσική του εκτέλεση. Διότι ο Γιωργούλης δεν στέρησε ποτέ από τους λάτρεις της ποντιακής λύρας την 'τέχνη' του και την τεχνική του επάνω στο όργανο. Δεν στέρησε το 'αυτί' των ποντίων από τις αναρίθμητες επίσημες και μη μουσικές ηχογραφήσεις που άφησε. Ο Γιωργούλης ήταν παρόν και έκανε το καθήκον του ως λυράρης και ως συνεχιστής της ποντιακής μουσικής παράδοσης καλύτερα από κάθε άλλον λυράρη της μουσικής ιστορίας των ποντίων. Το ρεπερτόριο της μουσικής μας παράδοσης θα ήταν τρομακτικά φτωχότερο και μη εξελίξιμο χωρίς την έντονη παρουσία του ήχου της λύρας του Γιωργούλη Κουγιουμτζίδα. Διότι κάποιοι δυστυχώς στέρησαν από τη δίψα των νέων ποντίων μουσικών και την τέχνη τους, αλλά και το ρεπερτόριο της μουσικής μας. Τον βλέπω ως ένα 'αθάνατο άγαλμα', να κρατά την λύρα που αγάπησε στα χέρια του και να δίνει το παράδειγμα προς μίμηση σε όλους εμάς τους νεότερους συνεχιστές, να προσπαθήσουμε να δώσουμε ακόμη πιο πολλά στην τέχνη της ποντιακής λύρας και στην εξέλιξη του ήχου της. Αυτός ήταν και αυτός πρέπει να είναι και σήμερα ο Γιωργούλης Κουγιουμτζίδης.

Ματθαίος Τσαχουρίδης

ΑΦΙΕΡΩΜΑ ΣΤΟΝ Δ. ΚΟΥΓΙΟΥΜΤΖΙΔΗ

ΜΟΥΣΙΚΗ ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ

Ματθαίος και Κωνσταντίνος Τσαχουρίδης

ΤΡΑΓΟΥΔΙ: Μπάμπης Ιορδανίδης

Χρήστος Παπαδόπουλος

Γιώτης Γαβριηλίδης

Στάθης Παρχαρίδης

Στέριος Ζεμπιλιάδης

Στάθης Τσαϊρίδης

Γιάννης Χριστοδουλίδης

Γιάννης Τσιτιρίδης

Γιώτης Κωνσταντινίδης

Στάθης Παυλίδης

Γιώργος Σασκαλίδης

ΛΥΡΑ: Ανδρέας Κουγιουμτζίδης

Ματθαίος Τσαχουρίδης

Κώστας Σιαμίδης

Μπάμπης Κεμανετζίδης

Στέλιος Χαλκίδης

Φίλιππος Κεσαπίδης

Θεόδωρος Βεροιώτης

ΟΙ ΧΟΡΟΙ ΤΟΥ ΠΟΝΤΟΥ ΑΠΟ ΤΑ ΣΥΓΚΡΟΤΗΜΑΤΑ ΤΟΥ ΔΗΜΟΥ ΠΑΥΛΟΥ ΜΕΛΑ

Οι ποντιακοί χοροί, τα τραγούδια και τα λαϊκά όργανα ήταν και είναι, ακόμα και σήμερα, τρία από τα πιο βασικά γνωρίσματα της ποντιακής κοινωνικής ζωής, τρεις συνδεδετικοί κρίκοι θα λέγαμε του ποντιακού λαού, που μέσα στον πλατύ τους χώρο απλώνεται όλος εκείνος ο πλούσιος συναισθηματικός κόσμος που συνέθετε και οργάνωνε εκεί κάτω τον τόσο ελληνικό, τον τόσο χαρακτηριστικό ρυθμό της ποντιακής ζωής.

Όσοι γνώρισαν τους χορούς τόσο στ' ακρογιάλια του Πόντου ή στις πολιτείες και στα χωριά της ενδοχώρας όσο κι εδώ στα νέα ποντιοχώρια, στις γιορτές και στα πανηγύρια, εντυπωσιάστηκαν βαθιά από την ιδιότυπη αρρενωπή χάρη τους, τους γοργούς και πλούσιους και ρωμαλέους ρυθμούς τους, όπως χορεύονταν και χορεύονται στους γάμους, έξω από τις γραφικές εκκλησούλες του βουνού ή κάτω χαμηλά, στ' αλώνια, σε γλέντια και χαρές.

Οι ποικίλοι ποντιακοί χοροί — κυκλικοί οι περισσότεροι, με συνοδεία λαϊκών οργάνων και τραγουδιών — καθρεφτίζουν, ό καθένας με διαφορετικό τρόπο, λογής λογής συναισθήματα και ψυχικές καταστάσεις. Χορεύονται κυκλικά, όπως και στην αρχαιότητα, από μικρό ή μεγάλο αριθμό χορευτών, που κρατιούνται απαραίτητα από τα χέρια. Τον κύριο ρόλο βέβαια το διαδραματίζει ο οργανοπαίκτης. Αυτός κυρίως τον διευθύνει. Ο θεαματικότερος χορός των Ποντίων είναι ο Σέρα χορός. Μακρινός αντίλαλος της «πυρρίχης», του ενόπλου χορού της αρχαιότητας. Λέγεται πώς το όνομα του το πήρε από το μεταξύ της Τραπεζούντας και των Πλατάνων ποταμό Σέρα, γιατί οι κάτοικοι της περιοχής εκείνης φημίζονταν ως άριστοι χορευτές του είδους. Χορεύεται κυκλικά κι όσοι παίρνουν μέρος σε τούτο το χορό φορούν «ζιπκες» και φέρουν όλο τον οπλισμό τους. Θεωρείται πολεμικός χορός. Και πράγματι, όλος ο γοργός ρυθμός της μάχης κι η πολεμική ορμή καθρεφτίζονται με καταπληκτικό παλμό μέσα στις γρήγορες φιγούρες, τις αναπάλσεις των μυών, τα αλλεπάλληλα αναπηδήματα, τα αντιφεγγίσματα των ματιών και των όπλων, τις φλογισμένες ανάσες. Το μάτι μόλις μπορεί να συλλάβει τους αέναους παλμούς του κορμιού. Οι ζιπκες με τις ατέλειωτες δίπλες τους τρέμουν κάτω από τους μυϊκούς παλμούς κι οι χρυσοκέντητες μαύρες κουκούλες ανεμίζουν στον αέρα τις φτερωτές ελπίδες της νίκης.

Μιχάλης Κουταλακίδης

ΤΑ ΤΩΝ ΠΟΝΤΙΑΚΩΝ ΣΩΜΑΤΕΙΩΝ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ

ΑΦΙΕΡΩΜΑ ΣΤΟΥΣ ΧΟΡΟΥΣ ΤΟΥ ΠΟΝΤΟΥ

Α) ΣΥΛΛΟΓΟΣ ΠΟΝΤΙΩΝ ΣΤΑΥΡΟΥΠΟΛΗΣ «ΑΚΡΙΤΕΣ ΤΟΥ ΠΟΝΤΟΥ»

ΥΠΕΥΘΥΝΟΣ ΧΟΡΕΥΤΙΚΟΥ: Μάκης Πετρίδης

ΛΥΡΑ: Κώστας Τυρεκίδης

ΝΤΑΟΥΛΙ: Στέφανος Ρέπανος

Β) ΣΥΛΛΟΓΟΣ ΠΟΝΤΙΩΝ ΗΛΙΟΥΠΟΛΗΣ «ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ ΥΨΗΛΑΝΤΗΣ»

ΥΠΕΥΘΥΝΟΣ ΧΟΡΕΥΤΙΚΟΥ : Μάκης Πετρίδης

ΛΥΡΑ: Κώστας Σοπιάδης – Κώστας Σοβιολάκης

ΝΤΑΟΥΛΙ: Γιώργος Κορτινίδης

Γ) ΕΝΩΣΗΣ ΠΟΝΤΙΩΝ ΠΟΛΙΧΝΗΣ

ΥΠΕΥΘΥΝΗ ΧΟΡΕΥΤΙΚΟΥ: Σιαμλίδης Κλεάνθης

ΛΥΡΑ: Πελαγία Τσοπουζίδου

ΝΤΑΟΥΛΙ: Νικήτας Σιδηρόπουλος

ΤΡΑΓΟΥΔΙ: Μπάμπης Ιωακειμίδης

Στέλιος Χαλκίδης

Αλέξης Παρχαρίδης

Στάθης Παρχαρίδης

Ιωάννης Τσιτιρίδης

Ιωάννης Χριστοδουλίδης

Κώστας Θεοδοσιάδης

Θεόφιλος Πουταχίδης

Γιώργος Σιαμλίδης

Βασίλης Τοπαλίδης

ΛΥΡΑ: Γιώργος Σασκαλίδης

Γιάννης Σανίδης

Θεόδωρος Κοτίδης

Μπάμπης Κεμανετσίδης

Φάνης Κουρουκλίδης

Θεόδωρος Τοπαλίδης

Θεόφιλος Πουταχίδης

ΤΟ ΠΟΝΤΙΑΚΟ ΘΕΑΤΡΟ

Το Ποντιακό Θέατρο εντοπίζεται σε δύο χώρους: ο πρώτος είναι ο μικρασιατικός Πόντος (Τραπεζούντα, Κερασούντα), όπου ο γεννήθηκε στις αρχές του 18ου αι. Εκεί έχουμε το πρώτο τυπωμένο ποντιακό θεατρικό έργο, το «Ειμαρμένης παίγνια» του Κερασούντιου Ιωάννου Βαλαβάνη, το 1860. Παραμένει ακόμη άγνωστο το Ποντιακό Θέατρο του 16ου και 17ου αιώνα που οι Πόντιοι δημιούργησαν στην τουρκική γλώσσα, μαζί με άλλες εθνότητες, υποχρεωμένοι από τις κοινωνικές και πολιτικές συνθήκες. Ο δεύτερος χώρος είναι η ρωσική επικράτεια πρώτα, στα χρόνια τσαρικής αυτοκρατορίας και μέχρι το 1917, και στη συνέχεια από την Οκτωβριανή Επανάσταση μέχρι και τη διάλυση της Σοβιετικής Ενωσης, οπότε έχουμε την «περίοδο του ποντιακού σοβιετικού θεάτρου» (1917- 1985).

Ο μικρασιατικός Πόντος, του ενός εκατομμυρίου Ελλήνων και άλλων τόσων Τούρκων, είναι το ένα δέκατο της Μικρασίας, η οποία είναι πέντε φορές μεγαλύτερη από την Ελλάδα. Αυτό σημαίνει ότι ο Πόντος είναι σαν τη μισή Ελλάδα. Το Ποντιακό Θέατρο που γεννήθηκε στον χώρο αυτό, προσπάθησε μέσα από τις ρωγμές που άφηνε το τιμαριωτικό σύστημα στα τέλη της οθωμανικής αυτοκρατορίας, το τανζιμάτ, κι αργότερα το τουρκικό κράτος, να δώσει τα πειστήρια της εθνογνωσίας, της φυλετικής καθαρότητας, της εθνικής επιβίωσης: «Ελληνες εσμέν, απόγονοι ενδόξων προγόνων», γράφει ο Ιωάννης Βαλαβάνης στο «Ειμαρμένης παίγνια». Πρόγονοι του Ποντιακού Θεάτρου υπήρξαν οι Μωμόγεροι που απαντώνται στον Πόντο σε εξήντα παραλλαγές και παίζονται ακόμη και σήμερα στην Ελλάδα. Κι ακόμη, οι αρχαίοι θεατρικοί συγγραφείς της Νέας και Μέσης Κωμωδίας, όπως ο Δίφιλος ο Σινωπέυς, ο Διόδωρος ο Σινωπέυς, ο Διογένης ο κυνικός ή παραχαράκτης, ο Βάτων ο Σινωπέυς, ο Σπίνθα ο Ηρακλεώτης, ο Ηρακλείδης ο Ποντιακός και ο Χαμαιλέων ο Ηρακλείωτης. Επίσης, στον Πόντο λειτούργησαν τέσσερα θέατρα ανοιχτά μαρμάρινα ή πέτρινα και πέντε κλειστά: Το «Θέατρο της Τραπεζούντας» του Κωστάκη Θεοφύλακτου, το «Σύγχρονο Θέατρο Κερασούντος» του Αριστοτέλη Νεόφυτου, το «Θέατρο Πάφρας» του Δημοσθένη Ν. Μακρή και το «Θέατρο Αμισού» του Απόστολου Παλιόγλου. Υπήρχαν και τα αρχαία θέατρα Αμισού, Αμάσειας, Αμάστριδος (Παφλαγονία), Κερασούντος και Σινώπης.

Το Ποντιακό Θέατρο αριθμεί σήμερα 340 έργα τυπωμένα ή χειρόγραφα, γραμμένα σε όλα τα ιδιώματα της ποντιακής διαλέκτου ή ποντιακής καθαρεύουσας, ή ποντιακής και δημοτικής, ή μόνο καθαρεύουσας. από αυτά τα 285 γράφτηκαν στην Ελλάδα μετά το 1922, τα υπόλοιπα στον Μικρασιατικό Πόντο και στην τσαρική Ρωσία και ανεξακρίβωτος ακόμη αριθμός στην πάλαι ποτέ Σοβιετική Ενωση.

Ερμής Μουρατίδης

ΠΑΡΟΥΣΙΑΣΗ ΘΕΑΤΡΙΚΟΥ ΔΡΩΜΕΝΟΥ: ΥΠΕΥΘΥΝΟΣ ΓΙΩΡΓΟΣ ΣΥΜΕΩΝΙΔΗΣ

Αφιέρωμα στους Σταύρη, Γώγο και Κωστάκη Πετρίδη

Πολλές φορές σκέφτομαι πως αν πράγματι είμαστε φτιαγμένοι από αστρική σκόνη τότε η περίπτωση του καλλιτέχνη Κωστάκη Πετρίδη είναι γεμάτη από μια λάμψη που καταυγάζει όλο το τοπίο γύρω μας.: τους φίλους του που άκουγαν την θείκη του λύρα που τραγουδούσε τους καημούς των προσφύγων. Τον ξεχωριστό μας λυράρη τον Γώγο Πετρίδη, που τον γέννησε και τον καμάρωνε για την τέχνη του. Ο πατέρας του ήταν ο άνθρωπος που μας λύτρωσε με το παίξιμό του, μας ταξίδεψε στις αλησμόνητες πατρίδες μας και μας δημιούργησε την αίσθηση ότι, όσο η κληρονομιά μας στον πολιτισμό είναι ζωντανή, τίποτα δεν έχει χαθεί, αφού οι πρόγονοι ζουν και υπάρχουν μέσα μας. Τον επίσης ξεχωριστό παππού του Σταύρη που καταγόταν από το Φαντάκ του Πόντου ο οποίος είναι για όλους μας ένας γενάρχης, ένας εκφραστής της παράδοσης και της ιστορίας μας, ένας άνθρωπος που μετουσίωσε πρώτος αυτός τον πόνο της ράτσας μας σε τραγούδι και χορό. Ήταν ο παππούς που τον καμάρωνε από ψηλά, γιατί συνέχιζε την τέχνη του. Τα άλλα αδέρφια του, τον Σταύρη και τον Σάββα, που αναλώνονται επίσης τραγουδώντας τους καημούς του κόσμου με τον κεμεντζέ και λογίζονται ομότεχνοί του.

Δεκάδες εκατοντάδες λυράρηδες δικαιώνονταν μέσα από το παίξιμό τους αναζητούσαν τη δική τους θέση στο ποντιακό πάνθεο και στη ψυχή μας. Δεν έχω πολλά ακόμα να πω για το απύθμενο βίωμα της απόλυτης ευδαιμονίας που διασφάλιζε το μαγικό άγγιγμα της χορδής της λύρας του Σταύρη, του Γώγου και του Γωγοπούλ. Θα σας θυμίσω μόνο ότι, όταν αυτό συνοδευόταν από τη φωνή του Χρύσανθου η ψυχή των Ποντίων ριγούσε και η ανάταση ολοκληρώνονταν με έναν απόλυτο τρόπο.

Το θείο παίξιμο τους αποτυπώνει τον εύλογο σεβασμό και θαυμασμό μας απέναντι στους τρεις ημίθεους της μουσικής μας, που σημάδεψαν περισσότερο από όλους μας τις ψυχές μας. Στην οικογένεια Πετρίδη που μας χάρισε μια λυρική αποτύπωση της ταυτότητας και του πολιτισμού μας. Στους γήινους καλλιτέχνες που ανάλωσαν μια ζωή για να μας χαρίσουν όλο τον Πόντο και να μας αφήσουν πλούσια κληρονομιά τη σπίθα που άναψαν για να πατούν πάνω στα μουσικά βήματά τους οι νέοι καλλιτέχνες μας.

ΑΦΙΕΡΩΜΑ ΣΤΟ ΓΩΓΟ ΜΟΥΣΙΚΗ ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ:

Παναγιώτης Ασλανίδης

ΤΡΑΓΟΥΔΙ:

Αλέξης Παρχαρίδης
Χαράλαμπος Ιωακειμίδης
Γιώργος Στεφανίδης
Στάθης Πορφυρίδης
Κώστας Θεοδοσιάδης
Αχιλλέας Βασιλειάδης
Χαράλαμπος Τσαντεκίδης
Στάθης Παρχαρίδης
Κωνσταντίνος Τσαχουρίδης
Στάθης Νικολαΐδης
Πέλα Νικολαΐδου

ΛΥΡΑ:

Φάνης Κουρουκλίδης
Παναγιώτης Ασλανίδης
Γιάννης Σανίδης
Ματθαίος Τσαχουρίδης
Στέλιος Χαλκίδης
Κώστας Τσακλίδης

ΧΟΡΟΙ ΑΠΟ ΤΟΝ ΠΟΝΤΙΑΚΟ ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΟ ΣΥΛΛΟΓΟ ΚΑΛΛΙΘΕΑΣ-ΣΥΚΕΩΝ

ΥΠΕΥΘΥΝΟΣ ΧΟΡΕΥΤΙΚΟΥ: ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ ΖΕΡΖΕΛΙΔΗΣ

ΛΥΡΑ: ΓΙΑΝΝΗΣ ΤΡΙΑΝΤΑΦΥΛΛΙΔΗΣ

ΝΤΑΟΥΤΑΙ: ΑΝΤΩΝΙΟΣ ΜΑΥΡΙΔΗΣ

Η ΚΑΛΑΜΑΡΙΑ ΤΩΝ ΠΡΟΣΦΥΓΩΝ

Οι πρώτοι πρόσφυγες προερχόμενοι από τις περιοχές τον Καυκάσου και της Ν.Ρωσίας (ειδικά από την περιοχή Καρς) άρχισαν να καταφτάνουν από το 1918-1920. Η μαζική όμως άφιξη των προσφύγων έγινε μετά τη Μικρασιατική καταστροφή (1922). Τα λιμάνια τον Πειραιά και της Θεσσαλονίκης ήταν οι πύλες υποδοχής των πάνω από 1.200.000 προσφύγων, που προέρχονταν από τον Πόντο, τη Μ. Ασία, την Κων\πολη και την Ανατολική Θράκη.

Στη Θεσσαλονίκη οι περισσότεροι αποβιβάζονταν με κάθε μορφής πλοία και συγκεντρώνονταν αρχικά στην Καλαμαριά. Στη συνέχεια μεγάλος αριθμός προωθήθηκε και εγκαταστάθηκε σε χωριά στο εσωτερικό της Μακεδονίας αλλά και πολλοί παρέμειναν στην Καλαμαριά.

Στην παραλία, στην περιοχή της σημερινής πλαζ, όλοι περνούσαν από το λεγόμενο "απολυμαντήριο". Εκεί είχαν κατασκευασθεί δυο μεγάλες παράγκες, στη μια από τις οποίες υπήρχαν λουτρά και στην άλλη γίνονταν η απολύμανση των ρούχων και της οικουσκευής, ώστε να αποφευχθεί η εξάπλωση μολυσματικών μεταδοτικών ασθενειών.

Από εκεί οι πρόσφυγες εξαντλημένοι, νηστικοί, εξαθλιωμένοι, με ελάχιστα υπάρχοντα και πολλοί προσβεβλημένοι από διάφορες ασθένειες προωθούνταν στους Θαλάμους, τις παράγκες, που άφησαν μετά το τέλος τον Α' Παγκόσμιου Πολέμου τα συμμαχικά στρατεύματα και σε σκηνές. Σε συνθήκες εξαθλίωσης προσπαθούσαν να προσαρμοστούν στα νέα δεδομένα. Για το φόβο λοιμών κι επιδημιών δεν τους επέτρεπαν να περάσουν προς τη Θεσσαλονίκη.

Η Καλαμαριά το 1920 είναι μια συρματόφρακτη περιοχή γεμάτη παράγκες και σκηνές όπου όλοι ζουν σε καραντίνα.

"Σίφουνας βουίζει ο καημός
κοφή βροχή το πονεμένο δάκρυ.
Στους ξύλινους θαλάμους,
στα τσαντήρια σου,
στη συρματόφρακτη
φρικτή σου καραντίνα"

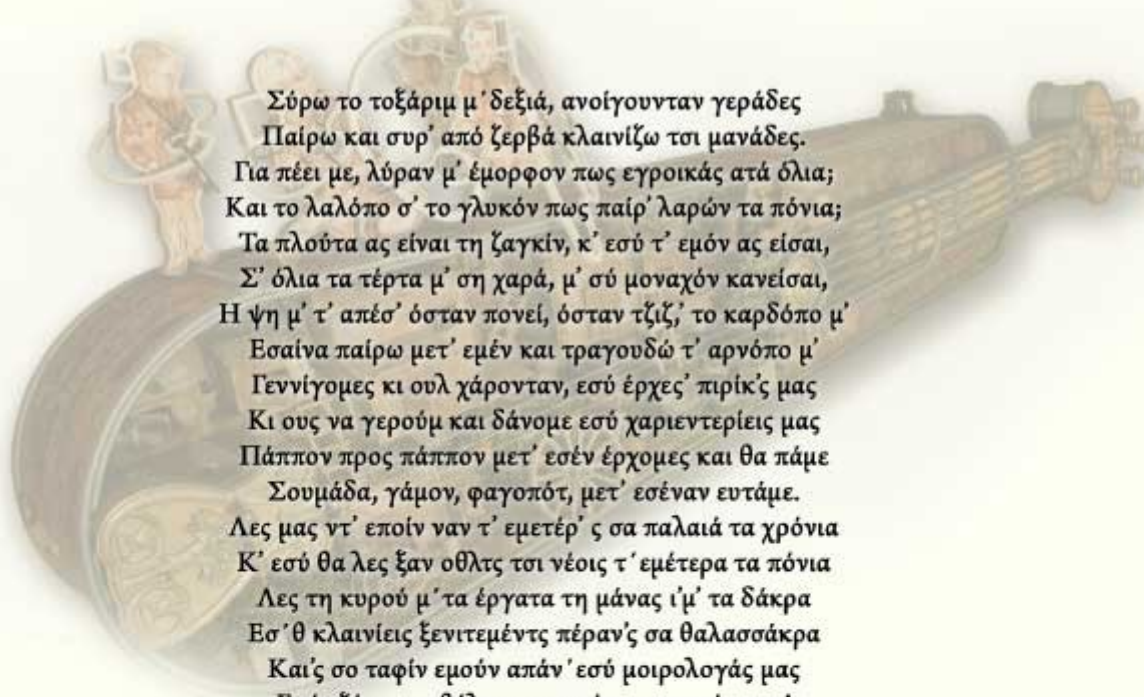
Απόσπασμα από ποίημα τον Σίμου Λιανίδη "Καλαμαριά" 1990

"... Στο δρόμο κοντέψαμε να πνιγούμε. Ήταν μικρό το πλοιάριο κι είχε πολύ κόσμο μέσα.
Μας γυρνούσε μία από εδώ και μία από εκεί. Προσευχές, πράγματα.
Μας έφεραν εδώ και είχε μια λιακάδα εκείνη τη μέρα.
Ανασάναμε. Αφού κατέβαινε ο κόσμος και φιλούσε το χώμα".

(Απόσπασμα από προφορική μαρτυρία του Σίμου Λιανίδη. Ήρθε το 1920 από το Βατούμ).

ΥΜΝΟΣ ΣΤΗ ΛΥΡΑ

Σύρω το τοξάριμ μ' δεξιά, ανοίγουνταν γεράδες
Παίρω και συρ' από ζερβά κλαινίζω τσι μανάδες.
Για πέει με, λύραν μ' έμορφον πως εγροϊκάς ατά δλια;
Και το λαλόπο σ' το γλυκόν πως παίρ' λαρών τα πόνια;
Τα πλούτα ας είναι τη ζαγκίν, κ' εσύ τ' εμόν ας είσαι,
Σ' όλια τα τέρτα μ' ση χαρά, μ' σύ μοναχόν κανείσαι,
Η ψη μ' τ' απέσ' όσταν πονει, όσταν τζιζ, το καρδόπο μ'
Εσαίνα παίρω μετ' εμέν και τραγουδώ τ' αρνόπο μ'
Γεννίγομες κι ουλ χάρονταν, εσύ έρχες' πιρίκς μας
Κι ους να γερούμ και δάνομε εσύ χαριεντερίεις μας
Πάππον προς πάππον μετ' εσέν έρχομες και θα πάμε
Σουμάδα, γάμον, φαγοπότ, μετ' εσέναν ευτάμε.
Λες μας ντ' εποιν ναν τ' εμετέρ' ς σα παλαιά τα χρόνια
Κ' εσύ θα λες ξαν οθλts τσι νέοις τ' εμέτερα τα πόνια
Λες τη κυρού μ' τα έργατα τη μάνας ίμ' τα δάκρα
Εσ' θ κλαινίεις ξενιτεμέντς πέραν' σα θαλασσάκρα
Καις σο ταφίν εμούν απάν' εσύ μοιρολογάς μας
Εσύ εξέρτς το βάλσαμον, εσύ παρηγοράς μας!
Και λες...και κλές...και...χαίρεσαι.

Πόλυς Χάιτας

Της Σοφίας Βούλτεψη

Η ιστορία της γιαγιάς από τον Πόντο.

Αν είναι να στοιχειώσει το βιβλίο της Στ' Δημοτικού, καλύτερα να στοιχειώσουν οι αληθινές ιστορίες της γιαγιάς μου. Ήταν κάποτε μια αρχοντοπούλα του Πόντου. Σαν έβγαινε βόλτα στα Παρχάρια πάνω στο άσπρο άλογο, το κεφάλι της βάραινε από τα χρυσά φλουριά που φορούσε στεφάνι. Παντρεύτηκε, γέννησε τέσσερα παιδιά, έζησε λίγα ευτυχισμένα χρόνια. Μετά ήλθε η καταστροφή. Ο πρώτος της άντρας σκοτώθηκε στο μέτωπο. Πέταξε τα φλουριά από το κεφάλι, μπήκε μπροστά για να σώσει ό, τι της απόμεινε. Δεν τα κατάφερε. Είδε να εκτελούνται μπροστά στα μάτια της τα τρία της αδέρφια. Σπάραξε αλλά προσπάθησε να σώσει τα παιδιά της. Και πάλι δεν τα κατάφερε. Τα έχανε στην μακριά πορεία έως το λιμάνι του «συνωστισμού». – Ελάτε τώρα μια λέξη είναι, τόσο πολύ σας πείραξε; Το πιο μικρό δάγκωσε το βυζί της και άφησε την τελευταία του πνοή. Το πιο μεγάλο, ένα κοριτσάκι δώδεκα χρονών, κατόρθωσε να μπει μαζί της στο καράβι της σωτηρίας. Το τύλιξε με το πανωφόρι της σε μια γωνιά του πλοίου και πήγε να βρει λίγη σούπα από το συσσίτιο. Όταν γύρισε, ούρλιαξε. Ψέκαζαν για πανούκλα, δεν το είδαν το παιδί έτσι όπως ήταν κουκουλωμένο και ζαρωμένο. Το κοριτσάκι πέθανε από ασφυξία. Η θάλασσα έγινε ο υγρός τάφος του. Βρέθηκε ολομόναχη στον Πειραιά. Ταξίδεψε ως την Κέρκυρα για να βρει την αδερφή της. Αργότερα ξαναπαντρεύτηκε έναν πρόσφυγα, παλιό εργάτη στα κτήματα της. Έφερε στον κόσμο δύο κόρες, τις ανάστησε σε μια παράγκα στο Κερασίι. Δούλεψαν όλοι μαζί σκληρά, άντεξαν τις κακουχίες της κατοχής, αποταμίευσαν, απέκτησαν ένα οικόπεδο και έχτισαν ένα σπίτι στα σύνορα Ν.Σμύρνης και Π. Φαλήρου. Άντεξαν γιατί έμειναν ενωμένοι. Άντεξαν, επειδή δεν ξέχασαν. Η οικογένεια μεγάλωσε με τις ιστορίες του παππού και τις προσευχές της γιαγιάς. Είχε το δικό της δωμάτιο με τους τοίχους γεμάτους εικόνες. Δεν ξανάφαγε κρέας από το 1922, ήταν το τάμα της, μια από τις πολλές δοκιμασίες που επέβαλλε στο ταλαιπωρημένο σαρκίο της για να ξεορκίσει την καταστροφή. Αυτή ήταν η γιαγιά μου η Σοφία. Αυτήν την ιστορία δίδαξε στις κόρες και τα εγγόνια της. Αυτήν διδάξαμε αργότερα εμείς στα δισέγγονα της. Προχωρούμε μπροστά, αλλά δεν ξεχνάμε. Μας κρατάει ενωμένους η αλήθεια της γενοκτονίας

ΚΩΣΤΑΣ ΦΩΤΙΑΔΗΣ

Γράφει ο J. Gerard προλογίζοντας το βιβλίο του G. Horton «Η κατάρα της Ασίας»:
«... Το ότι είκοσι αιώνες μετά Χριστόν μπόρεσε ένας μικρός και οπισθοδρομικός λαός, όπως οι Τούρκοι, να διαπράξει τέτοια εγκλήματα εναντίον του πολιτισμού και της προόδου του κόσμου, είναι ένα ζήτημα που θα έπρεπε να κάνει όλους τους ευσυνείδητους λαούς να σταθούν και να σκεφθούν... Εκωφεύσαμεν στις απελπισμένες κραυγές για βοήθεια των χριστιανών που πεθαίνανε, αν και ξέραμε καλά πως η Αμερική ήταν η μοναδική ελπίδα τους και τώρα είναι φανερό πως υπάρχει στη χώρα μας μια τάση που ολοένα μεγαλώνει, να συγκαλύψουμε τα εγκλήματα των Τούρκων και να τους δώσουμε συγχωροχάρτι γι' αυτά, για να επιτύχουμε υλικά οφέλη απ' αυτούς» .

Οι αποκαλύψεις για την αμερικανική πολιτική, όταν γίνονται από έναν Αμερικανό έχουν άλλη βαρύτητα, γιατί δεν έχουν την προκατάληψη. Είναι γεγονός πως οι Αμερικανοί θεωρούσαν και θεωρούν τους Τούρκους ως τους πλέον αξιόπιστους συμμάχους τους στην Ανατολική Μεσόγειο. Το ίδιο συνέβαινε και με τους Γερμανούς, που για πολύ καιρό τους θεωρούσαν ως «επίτιμους Γερμανούς» στη Μέση Ανατολή. Υπήρχαν ακόμη από την άλλη οι Άγγλοι και οι Γάλλοι που δεν μπορούσαν να υστερήσουν στο ανήθικο παιχνίδι της εποπτείας του μεσανατολικού χώρου. Έκαναν το παν, για να διατηρήσουν την εύνοια των Τούρκων, με αποτέλεσμα οι λαοί της Μ. Ασίας να μην έχουν ένα μονάχα αφέντη αλλά πολλούς

Κάθε λαός έχει δικαίωμα ν' απαιτεί μ' επιμονή την επίσημη αναγνώριση των αδικημάτων που διαπράχθηκαν εναντίον του. Η σημερινή πραγματικότητα δε δικαιολογεί νέες ολιγωρίες και αναβολές. Όταν κανείς αργοπορεί απέναντι στην Ιστορία, αυτή τον εκδικείται .

Η σημερινή Τουρκία, αν θέλει να λέγεται ευρωπαϊκή χώρα, μια και κόπτεται να γίνει μέλος της Ευρωπαϊκής Ένωσης, οφείλει να ακολουθήσει το γερμανικό παράδειγμα. Να παραδεχτεί τις πολυάριθμες γενοκτονίες που διέπραξε και διαπράττει. Να ζητήσει συγγνώμη γι' αυτές και να δώσει εγγυήσεις στην ανθρωπότητα και στον εαυτό της ότι δεν θα τις επαναλάβει. Μόνο έτσι θα ελευθερώσει την ψυχή και τη συνείδηση των νέων τουρκικών γενεών από τα υπόκωφα συμπλέγματα που την κατατρέχουν και την εμποδίζουν να αφομοιώσει ουσιαστικά τις μεγάλες αξίες του ευρωπαϊκού πολιτισμού.

Το ελληνικό Κοινοβούλιο οφείλει να συγκροτήσει διακοινοβουλευτική επιτροπή και σε συνεργασία με τα πανεπιστημιακά Ιδρύματα, τα προσφυγικά Σωματεία και τους άλλους λαούς της Μικράς Ασίας, που υπέστησαν ανάλογες γενοκτονίες, να προωθήσει το ζήτημα της αναγνώρισης των γενοκτονιών.

Η γραμμή της ελληνικής αντίστασης στο σύγχρονο τουρκικό ελεγκτατισμό αρχίζει από την αναγνώριση της ποντιακής γενοκτονίας.

Απόσπασμα από το βιβλίο "Η Γενοκτονία των Ελλήνων του Πόντου"
Έκδοση της Βουλής των Ελλήνων.

“ΠΑΡΘΕΝ”

Αντές τες μέρες διάβαζα δημοτικά τραγούδια,
για τ' άθλα των κλεφτών και τους πολέμους,
πράγματα συμπαθητικά· δικά μας, Γραικικά.

Διάβαζα και τα πένθιμα για τον χαμό της Πόλης
«Πήραν την Πόλη, πήραν την· πήραν την Σαλονίκη».
Και την Φωνή που εκεί που οι δυο εψέλναν,
«ζερβά ο βασιληάς, δεξιά ο πατριάρχης»,
ακούσθηκε κ' είπε να πάψουν πια
«πάψτε παπάδες τα χαρτιά και κλείστε τα βαγγέλια»
πήραν την Πόλη, πήραν την· πήραν την Σαλονίκη.

Όμως απ' τ' άλλα πιο πολύ με άγγιξε το άσμα
το Τραπεζούντιον με την παράξενή του γλώσσα
και με την λύπη των Γραικών των μακρυνών εκείνων
που ίσως όλο πίστευαν που θα σωθούμε ακόμη.

Μα αλοίμονον μοιραίον πουλί «απαί την Πόλην έρται»
με στο «φτερούλιν αθε χαρτίν περιγραμμένον
κι ουδέ στην άμπελον κονεό' μηδέ στο περιβόλι
επήγεν και εκόνεψεν στον κυπαρίσ' την ρίζαν».
Οι αρχιερείς δεν δύνανται (ή δεν θέλουν) να διαβάσουν
«Χέρας υιός Γιανίκας έν» αυτός το παίρνει το χαρτί,
και το διαβάζει κι ολοφύρεται.
«Σίτ' αναγνώθ' σίτ' ανακλαίγ' σίτ' ανακρούγ' την κάρδιαν.
Ν' αοιλλή εμάς να βαί εμάς η Ρωμανία πάρθεν».

Κωνσταντίνος Π. Καβάφης